

Mornaričko groblje u Puli

Dijelimo europsku povijest kroz pulsko Mornaričko groblje.

Cilj je našeg projekta bio spoznati europsku povijest putem pulskog Mornaričkog groblja, spomenika i motiva na nadgrobnim spomenicima koji se na groblju nalaze. Proučavali smo povijest našega grada kroz biografije poznatih osoba toga vremena, obiteljsku povijest, motive na spomenicima i različite osobne podatke (datume rođenja i smrti, prezimena i obiteljske veze) koji imaju praktičnu primjenu u proučavanju povijesti Pule. Mornaričko je groblje u Puli poput muzeja na otvorenom. Sadrži skulpture, obiteljsku povijest, i zapis o stavu prema životu, smrti i umiranju (što smo otkrili putem natpisa i motiva na spomenicima). Učeci na taj način povezali smo naše znanje iz povijesti, geografije, biologije, matematike. Zanimljivo je bilo uočiti kako se različiti slojevi povijesti Pule preklapaju na ovom mjestu sjećanja. Katolici, protestanti, pravoslavci, muslimani, Židovi i ateisti pokopani su na Mornaričkom groblju zajedno i u miru. To je možda jedino groblje na kojem su zajedno pokopani njemački, talijanski vojnici i pripadnici jugoslavenskog antifašističkog pokreta. Povijest Pule tako postaje simbolično mjesto za različite narative u kulturi sjećanja. U našem istraživanju koristili metodu učenja otkrivanjem, koja nam je pomogla pri terenskom radu.

Katolici, protestanti, pravoslavci, muslimani, židovi i ateisti pokopani su na Mornaričkom groblju zajedno i u miru.

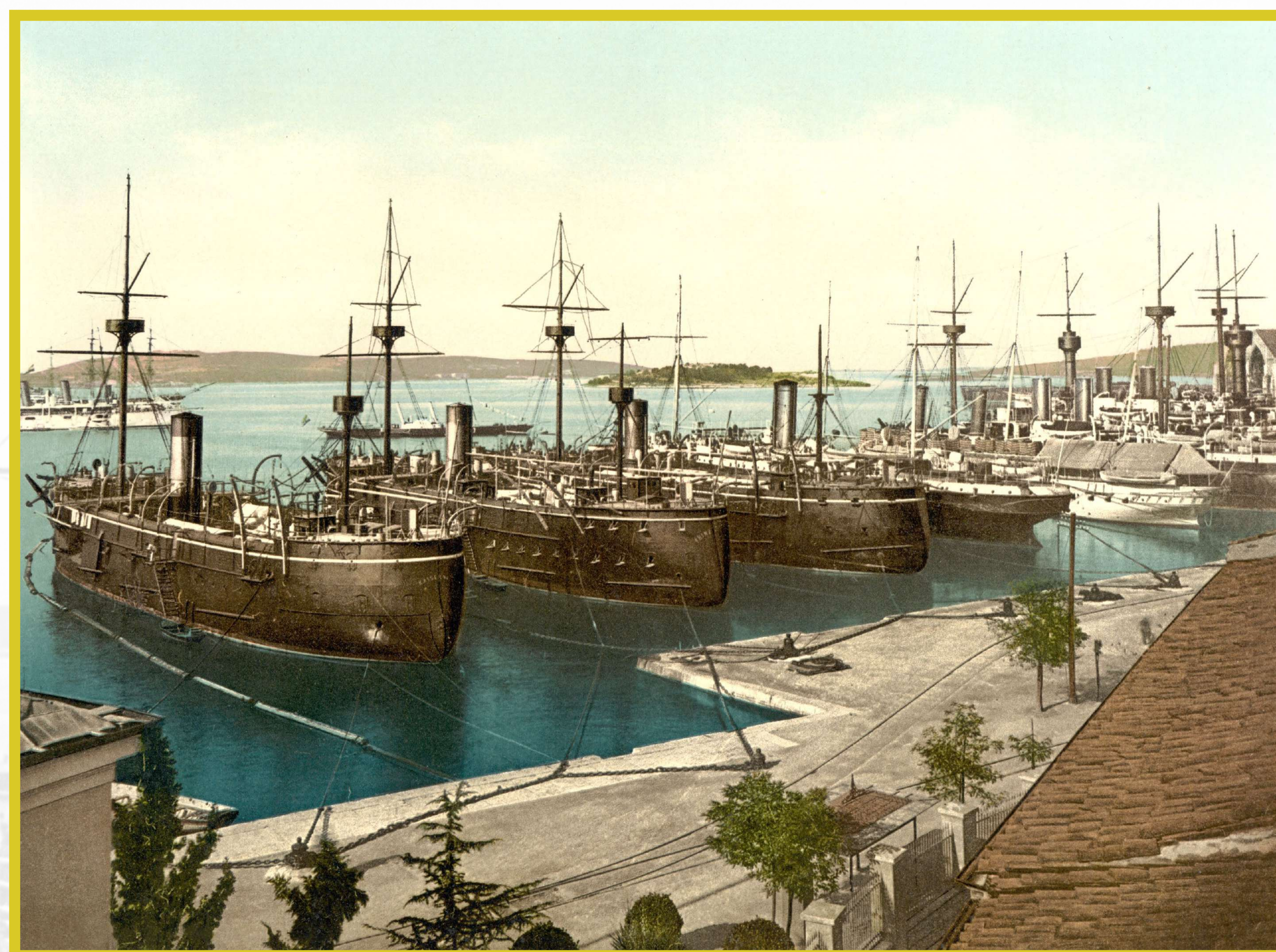

Razdoblje Carevine Austro-Ugarske Monarhije za grad Pulu predstavlja jedno od njezinih najboljih vremena.

Godine 1853. Pula je izabrana za glavnu ratnu luku Habsburške Monarhije. Habsburška, a od 1867. i austrougarska vladavina godina najvećem je istarskom gradu podarila veliki prosperitet. Zahvaljujući njenoj vladavini, investicijama i činjenici da je Pulu proglasila glavnom vojnom lukom. Razdoblje Carevine Austro-Ugarske Monarhije za grad Pulu predstavlja jedno od njezinih najboljih vremena. Osim što je austrijski dio monarhije masovno gradio raskošne vile u gradu, u to je doba također došlo do velike urbanizacije grada i povećanja broja stanovnika. U Puli je broj stanovnika u samo sto godina (od 1815.-1910.), s 924 osobe porastao na nevjerojatnih 60 tisuća stanovnika. Popis stanovništva iz 1910. donosi nam podatke o 58.662 stanovnika, od čega je 16.014 vojnih djelatnika. Do naglog porasta stanovništva došlo je upravo nakon osnivanja Arsenala, koji je otvorio brojne poslove stanovnicima iz Pule, Istre, ali i šire. Provodili su se ubrzani koraci modernizacije, te je pored velike uloge glavne ratne luke, Pula svojim sadržajima konkurirala ostalim razvijenim gradovima tadašnje Monarhije.

Osjećala se društvena i staleška različitost, uočavale su se dvije krajnosti, imućnog i manje imućnog stanovništva.

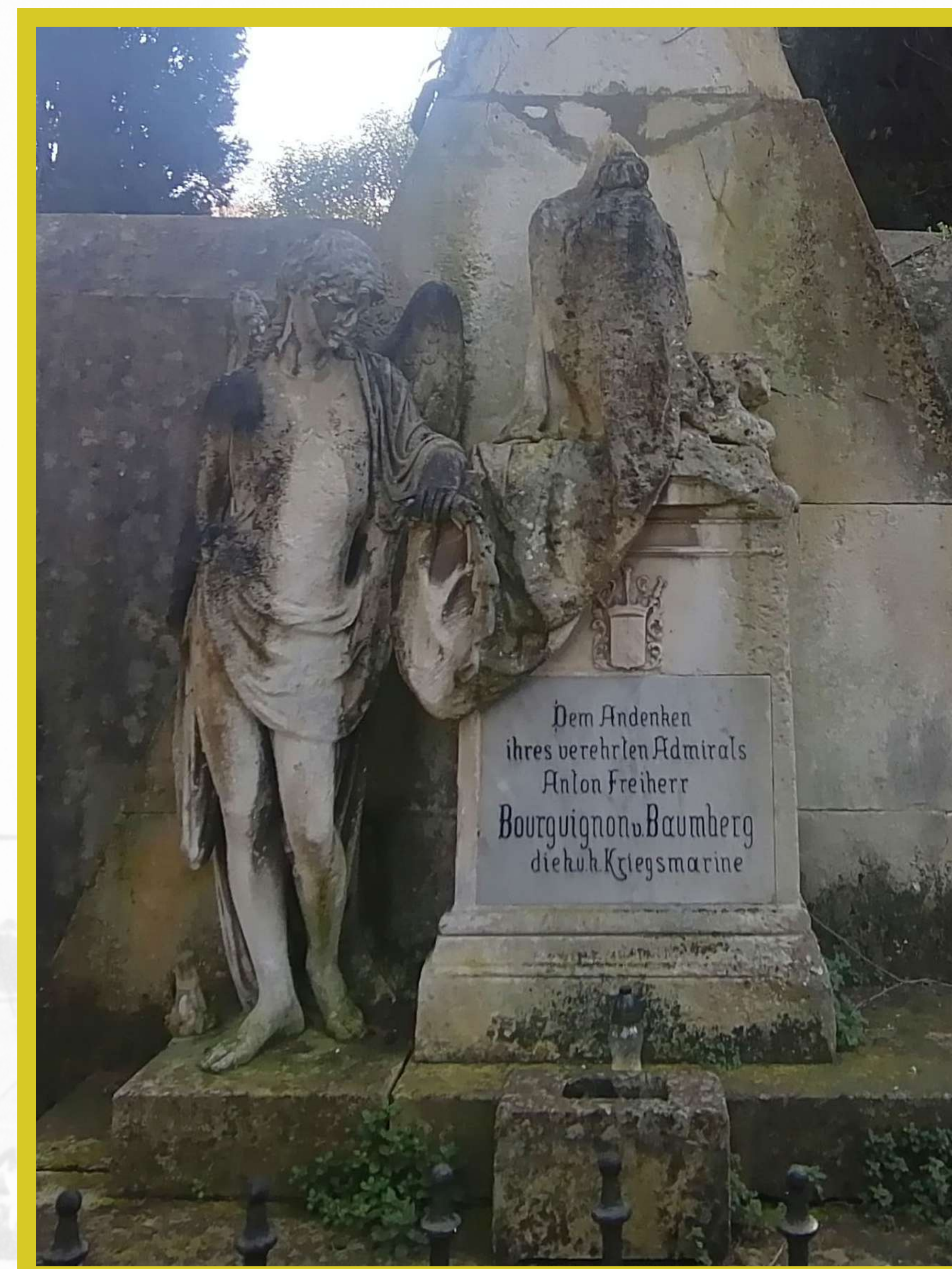
Rušenjem zatečenih gradskih bedema, grad se počeo širiti, povećavajući broj stambenih objekata namijenjenih smještaju novo doseljenog stanovništva, od radnika do onih visoko pozicioniranih na društvenoj ljestvici. Izgrađeni su brojni objekti bitni za rad, osposobljavanje i upravljanje glavnom ratnom lukom kao što je upravna zgrada Admiraliteta na obali uz Arsenal i vojarne koje i danas svojom veličinom odudaraju od prosječnih gradskih zgrada. Pula je postajala multikulturalni grad. Osjećala se društvena i staleška različitost, uočavale su se dvije krajnosti, imućnog i manje imućnog stanovništva. Otvaranjem brojnih kavana i restorana, pa zatim i kazališta uslijedio je bogatiji društveni život. Iako se mogao steći dojam kako je zajednica bila skladna, postojale su nacionalno-socijalne različitosti pa je tako 1883. godine u Istri donesen zakon, ne o dvojezičnosti već o njemačko-talijanskoj-hrvatsko slovenskoj četverojezičnosti.

Ubrzanim razvojem ratne mornarice te razvitkom grada i povećanjem brojem njegovih žitelja više nije bilo dovoljno ukopnih mjesta na grobljima oko gradskih crkvi i novih područja grada pa je izgradnja novih postala prvorazredno pitanje. Tako se javila potreba za izgradnjom Mornaričkog groblja. Neki autori ističu da je gradnja počela 1849., ali je vjerojatnije da se to zbilo 1862. Drugog listopada 1862. uslijedilo je svečano blagoslivljanje i grupno ukapanje 30 do 35 pokojnika. Od 1870. godine zbog neugodnog zadaha, pokojnici su se počeli pokapati pojedinačno, a od 1873. ukapanja su upisivana u posebnu knjigu. Struktura Mornaričkog groblja sastojala se iz grobova, grobnih polja, upravne zgrade, kapele, alatnica i hortikultura. U obnovama su dodane spomen-kosturnica za pripadnike talijanske

Tijekom Prvoga svjetskog rata na njemu su pokopane žrtve brodske nesreće parobroda Baron Gautsch (1914.) i članovi posade potopljenih bojnih brodova Szent Istvan i Viribus Unitis (1918.) i preminuli od teške epidemije gripe posljednje ratne zime (1917/18). Na Mornaričkom groblju je sahranjeno i jedanaest žena poginulih 3. veljače 1916. kada je došlo do iznenadne eksplozije u središnjem skladištu streljiva i baruta u Vallelungi, uvali u sjevernom dijelu pulskog zaljeva. Osim radnica stradalo je i oko 60 muškaraca koji su tog dana bili u smjeni, a koji su pokopani odvojeno od žena. Zbog toga su se morale urediti skupne grobnice, a na kraju rata više nisu bila moguća daljnja pokapanja. Na groblju je pokopano dvanaest austrougarskih i jedan turski admiral. Na groblju se nalazi i spomen ploča prvom časniku francuske podmornice Curie poručniku fregate Chaillezu koji je poginuo prilikom ulaska

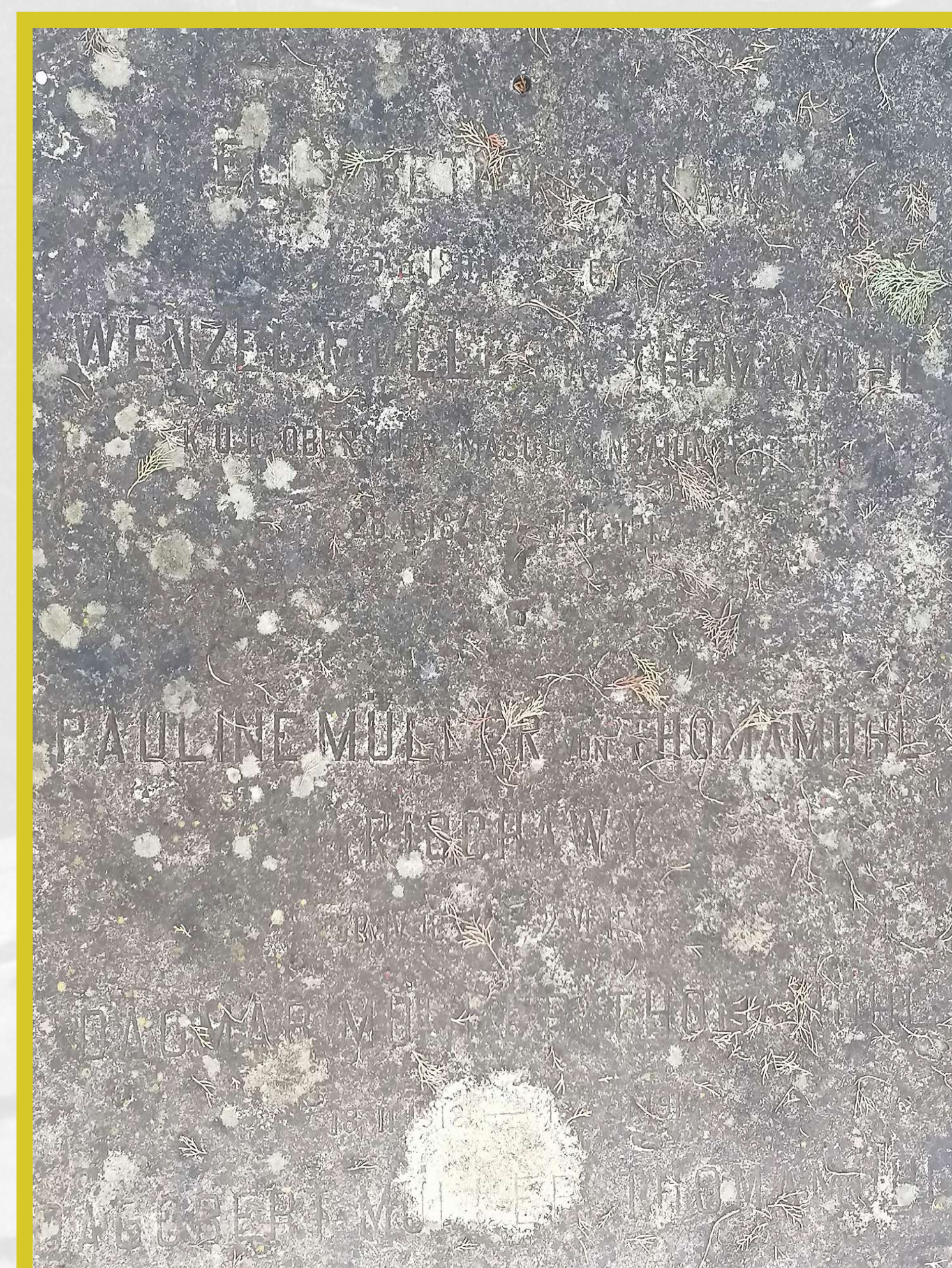

Na Groblju je pokopano dvanaest austrougarskih i jedan turski admiral.

Admiral Anton Michael Freiherr Bourguignon von Baumberg, viceadmiral Karl Franz Graf Lanjus von Wellenburg, viceadmiral Anton Freiherr von Wiplinger, počasni viceadmiral Josef Wachtel Edler von Elbenbruck, kontraadmiral Paul Friedrich August Edler von Pott, kontraadmiral Josef Adalbert von Primavesi, kontraadmiral Emil Fath, kontraadmiral Miecislav Ritter von Siemuszowa – Pietruski, kontraadmiral Richard Pogatschnigg, kontraadmiral Eduard Josef Koerber, kontraadmiral Richard Lerch, počasni kontraadmiral Julius Heinz. Na groblju su također bili pokopani i grossadmiral Anton Haus čije je tijelo 1925 eshumirano i prenijeto u Beč te admiral Maximilian Freiherr Daublebsky von Sterneck čije je tijelo privremeno pokopano na Mornaričkom groblju pa potom prenijeto u krpitu Mornaričke crkve koja se nalazi u blizini groblja.

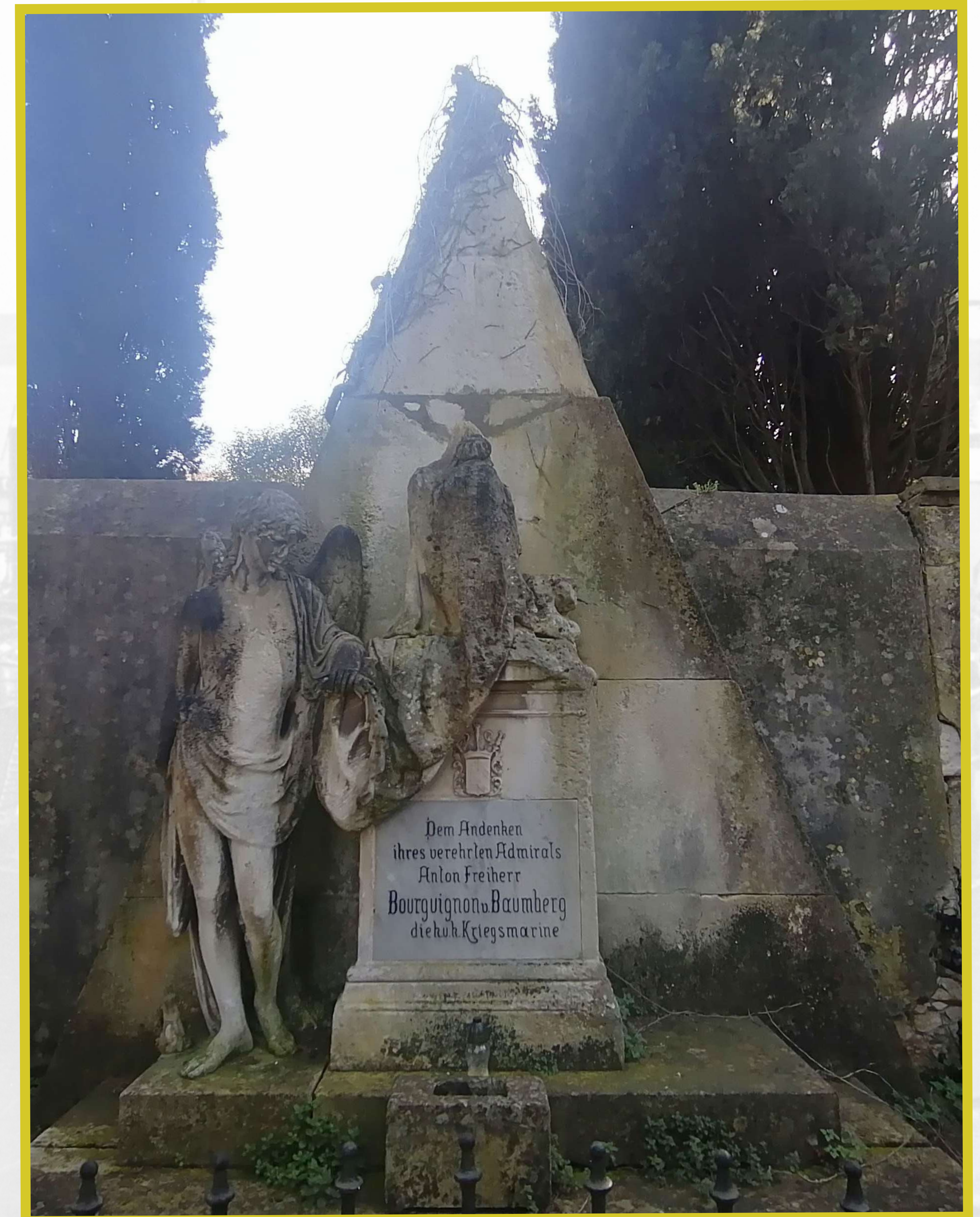

Nakon ulaska talijanskih postrojbi i brodova u pulsku luku 5. studenog 1918. godine, Mornaričko groblje pod imenom „Cimitero R. Marina di Pola“ nastavilo je i pod novom vlašću ispunjavati svoju funkciju. Na njemu su pokapani mornari, vojnici i civili talijanske vojske, sve do kapitulacije Italije 1943. Na groblju je na svečan način pokopan i proglašen herojem Nazario Sauro, obješen zbog izdaje Austro-Ugarske, zatim podmorničari s talijanskih podmornica „F-14“ i Medusa“. Na posebnom mjestu je spomenik dvojici austrougarskih mornara – Františku Kouckom, mornaričkom vodniku i Ljubomiru Krausu, mornaru iz Zagvozda u Dalmaciji, koji je Prijeki sud osudio na smrt i koji su strijeljani 11. svibnja 1918. godine u dvorištu Mornaričke kaznionice, zbog neuspjelog bijega s torpiljarkom iz Pule saveznicima Antante. U tijeku Drugoga svjetskog rata na groblju je pokopano oko 300 talijanskih i njemačkih vojnika te civili poginuli u angloameričkim zračnim napadima na grad (1944–45). Kratkotrajnim oslobođenjem Pule, pod anglo-američkom vojnom upravom do 1947. na groblju su pokapani pripadnici engleskih i američkih snaga te Puljana poginulih u borbi za sjedinjenje Istre matici zemlji. Posljednji pokop jednog K.u.K. mornaričkog časnika, kapetana korvete Dagoberta Müllera von Thomammühla, pronalazača plovila na zračnom jastuku – howercraft, bio je 1956., a tijelo je položeno u obiteljsku grobnicu. Nije poznat točan broj pokopanih, no prema pojedinim procjenama ima ih oko 40000, mada brojke pokopanih variraju od 43 000 do 100 000 ljudi ili čak do 150 000. Općina Pula je 27. listopada 1960. proglasila je Mornaričko groblje spomen-grobljem.

Pod čempresima Mornaričkog groblja leže, pored ostalih, tri visoka časnika čiji se život isprepleo s tri razvojne faze Pule, ali i austrougarske ratne mornarice. Prvi je kontraadmiral Anton Bourguignon von Baumberg, umro 1879. godine, kad je počela izgradnja Pule u glavnu ratnu luku. Viceadmiral Karl graf Lanjus von Wellenburg, umro 1913. godine, preminuo je u vrijeme vrhunca tehničkog razvoja mornarice. Ovdje su mir našli i roditelji najpoznatijeg austrijskog podmorničara Georga Rittera von Trappa, čija je biografija romansirana u legendarnom igranom filmu "Moje pjesme, moji snovi". Georgov otac bio je August Ritter von Trapp, austrijski mornarički časnik koji je najprije bio smješten u Zadru, a kasnije u Puli, tada glavnoj vojnoj pomorskoj luci monarhije. Tu je umro 1884. pa je njegova udovica Hedwig Wepler sama odgojila troje djece. Georg je nastavio stopama svog oca. U Puli je živio neko vrijeme s prvom suprugom Agathom u poznatoj vili Casa Trapp na današnjoj Verudi, koja je tada bila rezidencijalno naselje vila visokih časnika. Tu se rodio i njihov prvi sin. Krajem rata iselili su iz Pule. Paul Friedrich August Edler von Pott, kontraadmiral i zapovjednik broda Pola provodio je Pott je provodio istraživanja na istočnom Sredozemlju 1891. i tom je prilikom izmjerena dotad najveća dubina mora u Mediteranu (4.404 metara), koja i danas nosi naziv Pola po istraživačkom brodu. Preminuo je 1903. u Puli te je jedan od rijetkih evangelista koji su pokopani na Mornaričkom groblju. Također i Stanislav plemeniti Budisavljević Prijedorski, u obitelji poznat i kao Stanko umro je u Puli 1907 je bio časnik i generalni komesar komesarijata austro-ugarske ratne mornarice. Iz ugledne je ličke obitelji Budisavljević i to iz onog ogranka koji je nosio plemićki pridjevak Prijedorski.

Na mornaričkom je groblju svoj mir našao i Andreas von Hofer, austrougarski mornarički časnik čiji je djed Andreas Hofer bio vođa tirolskog narodnog ustanka 1809. uperenog protiv Napoleona i francuske vlasti. Dr. Josef Jože Potočnik mornarički liječnik, pokopan je na Mornaričkom groblju 1893., i otac je Hermana Potočnika Noordunga satnika inženjerijskih postrojbi Austro-Ugarske vojske, jednog od osnivača moderne astronautike. Herman Potočnik je rođen u Puli 22. prosinca 1892. godine. 1906. tu je pokopan Richard Mitis Banfield, pomorski časnik, poznatiji kao otac Gottfrieda von Banfielda, najuspješnijeg austrougarskog mornaričkog zrakoplovnog pilota u Prvom svjetskom ratu. Bio je poznat pod imenom 'tršćanski orao' i posljednja je osoba u povijesti koja je nosila vojni red Marije Terezije. Vjerojatno je jedini letački as koji je izvojevao u hidroplanu pet ili više pobjeda. Obitelj Banfield vuče svoje podrijetlo iz Irske.

Uz mornaričke časnike, na Mornaričkom groblju su pokopani i mnogi znanstvenici koji su radili u pulskoj zvjezdarnici i Hidrografskom zavodu austrijske ratne mornarice poput Roberta Mullera hidrografa jednog od pionira u istraživanju geomagnetizma, Emila Rittera von Kneusel – Herdliczke, ravnatelja pulske zvjezdarnice i mnogih drugih.

Groblje je vezano i za urbanu legendu o tajanstvenoj Matildi Barry koja se isprepliće s vjerovanjem u Crnu Ženu. Crna Žena u urbanim gradskim pričama skriva svoje utočište na području između Stoje i "Bulevara mraka". Sve priče vezane za Matildu Barry obavijene su velom tajne. O Matildi Barry se pouzdano ne zna gotovo ništa osim da je pokopana na Mornaričkom groblju. Na njenoj nadgrobnoj ploči ispisane su riječi „It will be done“. Iako se ne zna da itko posjećuje njezin grob niti je itko viđen u njegovoj blizini, navodno se na njemu uvijek nalazi svježe ubrano cvijeće. Pripovijeda se kako se tajanstvenu Matildu Barry i dan danas može susresti tijekom njenih noćnih šetnji na ulicama Stoje, u blizini Mornaričkog groblja u Puli. Smrću kontraadmirala Janka Vukovića, koji je stradao u eksploziji bojnog broda *Viribus Unitis* 1. studenog 1918. godine, označen je i završetak austrougarskog razdoblja te kratkotrajan prelazak Pule, austrougarske flote i pomorske tvrđave u ruke Narodnog vijeća Države Slovenaca, Hrvata i Srba iz Zagreba, do ulaska talijanske vojske u Pulu.

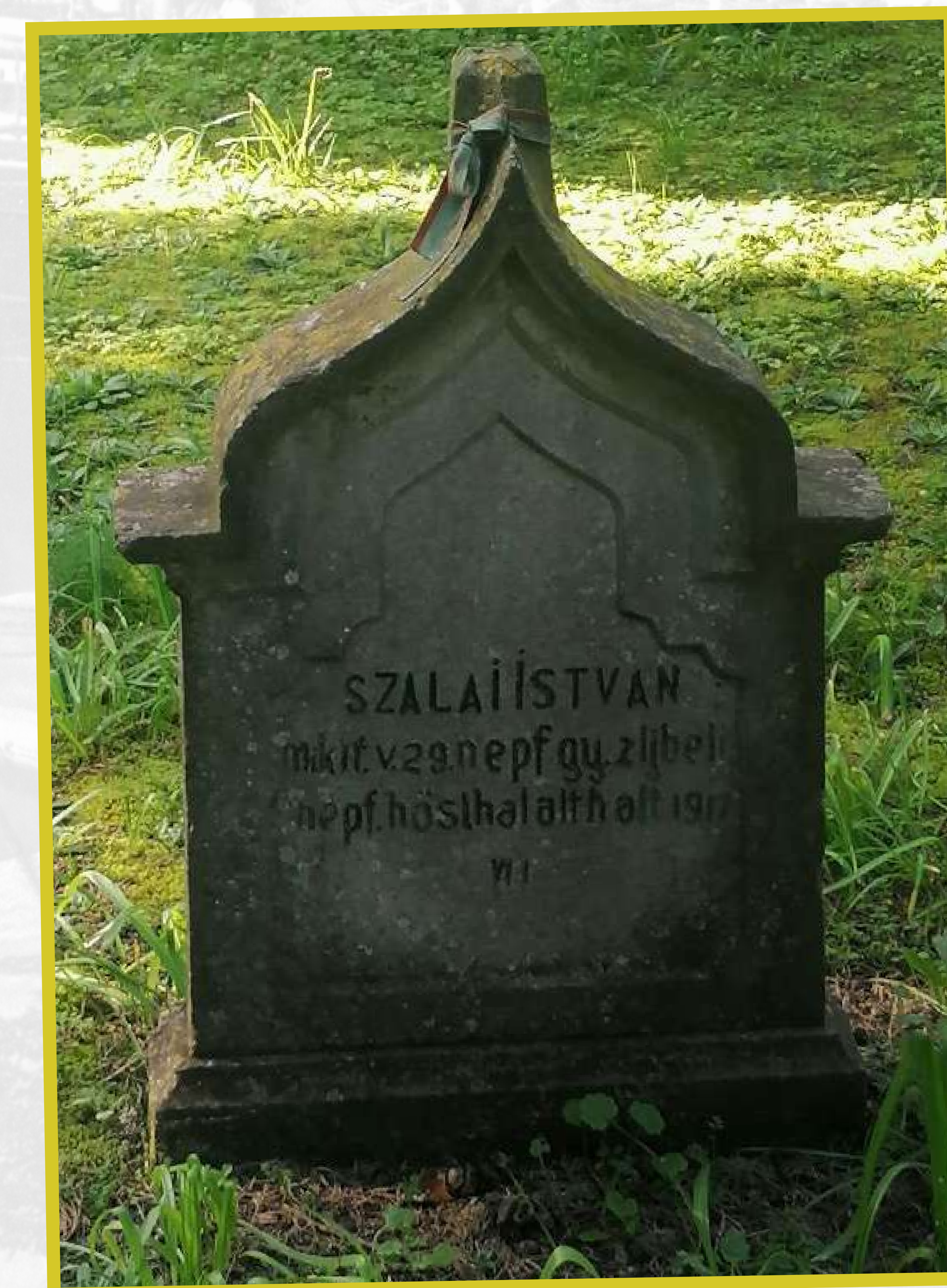

Mornarička zvjezdarnica u Puli utemeljena je 1869. godine kao jedan od odjela Carskog i Kraljevskog Hidrografskog zavoda Ratne mornarice (K. und K. Hydrographisches Amt), nakon što je grad 1853. godine postao glavna austrijska ratna luka. Zavod je imao četiri odjela: zvjezdarnicu, spremište nautičko-fizikalnih instrumenata, spremište pomorskih karata i mornaričku biblioteku. U Mornaričkoj zvjezdarnici funkcionirala je služba točnog vremena, kronometarska, meteorološka i geomagnetska služba. Nakon izgradnje Zavoda podignut je jedan od najljepših parkova u Puli, s raznolikom florom dopremanom iz cijelog svijeta. Godine 1877. ispred Zavoda je postavljen spomenik viceadmiralu Wilhelmu von Tegetthoffu, koji je 1866. godine, zapovijedajući austrijskom ratnom flotom, porazio Talijane kod Visa. Zahvaljujući modernoj opremi, novim metodama rada i promatranja te izuzetnom zalaganju austrijskog astronoma Johanna Palise, od 1871. do 1880. pulska se Zvjezdarnica upisala u trajnu listu eminentnih astronomskih svjetskih promatračnica jer je ovdje otkriveno i evidentirano čak 28 novih planetoida. Jedan od njih dobio je ime Istra, po čemu je nazvano i astronomsko društvo koje ovdje danas djeluje.

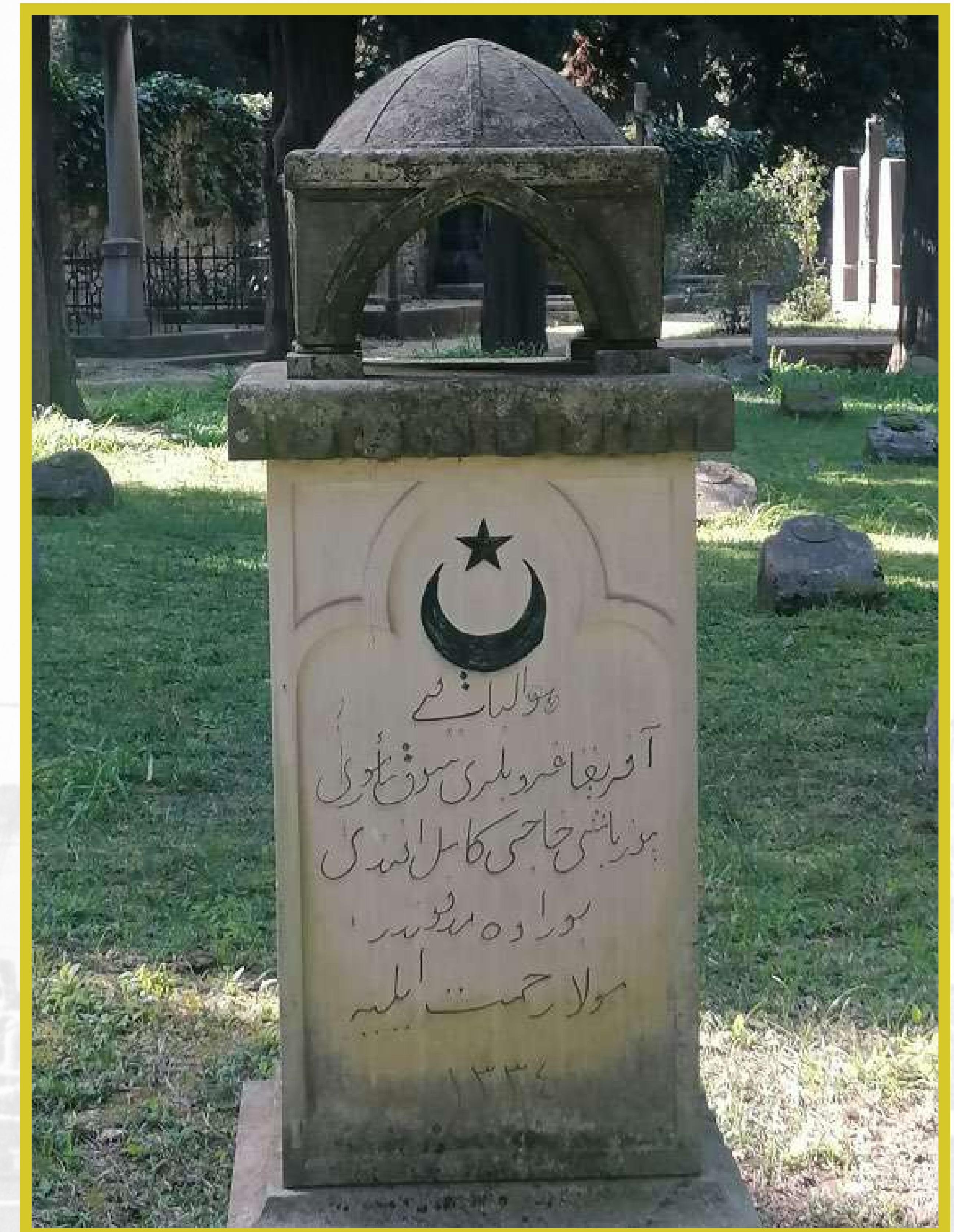
Hidrografski zavod koji je osnovan 10. rujna 1869. prihvaćanjem statuta u Puli. Statutom je propisano da će biti sastavljen od četiriju odjela: Zvjezdarnice s astronomskim, meteorološkim, geomagnetskim i plimnim opservatorijem, Spremišta nautičkih instrumenata s mehaničkom radionicom, Spremišta pomorskih karata i Mornaričke knjižnice. Hidrografski zavod počeo je djelovati u novoj zgradi otvorenoj na Monte Zaru od 20. lipnja 1871. godine. Pri kraju 19. stoljeća utemeljen je i odjel za geofiziku. Najplodniji dio Hidrografskoga zavoda u znanstveno-istraživačkim rezultatima bila je zvjezdarnica, posebice u razdoblju 1874.–1880. kad je njome ravnao Johann Palisa koji je otkrio 28 planetoida. Na osnovi novoga premjera Jadranskoga mora obavljenog između 1866. i 1872. godine, koji je vodio Hidrografski zavod u Puli, izrađene su u Beču 1870.–1874. pomorske karte Jadrana. Godine 1892. Zavod je objavio peljar Jadrana, a 1889. i 1890. izvršena su geomagnetska mjerenja Jadrana. Od presudne važnosti za plovidbu bile su dnevne vremenske prognostičke karte koje je meteorološki opservatorij započeo izrađivati 1874. godine.

Na spomen-pločama Mornaričkog groblja ispisana su mnoga imena s hrvatske obale i otoka, ponekad romanizirana i germanizirana. Dokaz je to su između ostalih u austrougarsku ratnu mornaricu birani ljudi iz Slovenskog primorja, Istre, Hrvatskog primorja, Dalmacije i otoka. Spomenici su na groblju, osim izuzetaka, skromni su i jeftini, od slabog, trošnog kamena, neki od cementa, tako da se mrve i nestaju. U Puli su našli utočište i brojni pomorci Francuzi, Englezi, Arapi, Španjolci, Nijemci i Turci, koji su iz bilo kojeg razloga posjećivali Pulu ili njene mornaričke institucije. Na zasebnom dijelu groblja sahranjeni su članovi posade turskog broda koji su zajedno sa svojim admiralom umrli od kuge. Ti su grobovi, primjereno njihovoj vjeri, označeni na poseban način, a u središtu se ističe mala spomen-kapela ispisana arapskim pismom. Spomenici čuvaju admirale, zapovjednike, časnike i dočasnike, vojnike, njihove supruge i djecu koji su u Puli živjeli zemaljskom prije stotinu i više godine. Zato je ovo groblje pravo vrelo povijesnih podataka, priča te zanimljivih ljudskih sudbina.

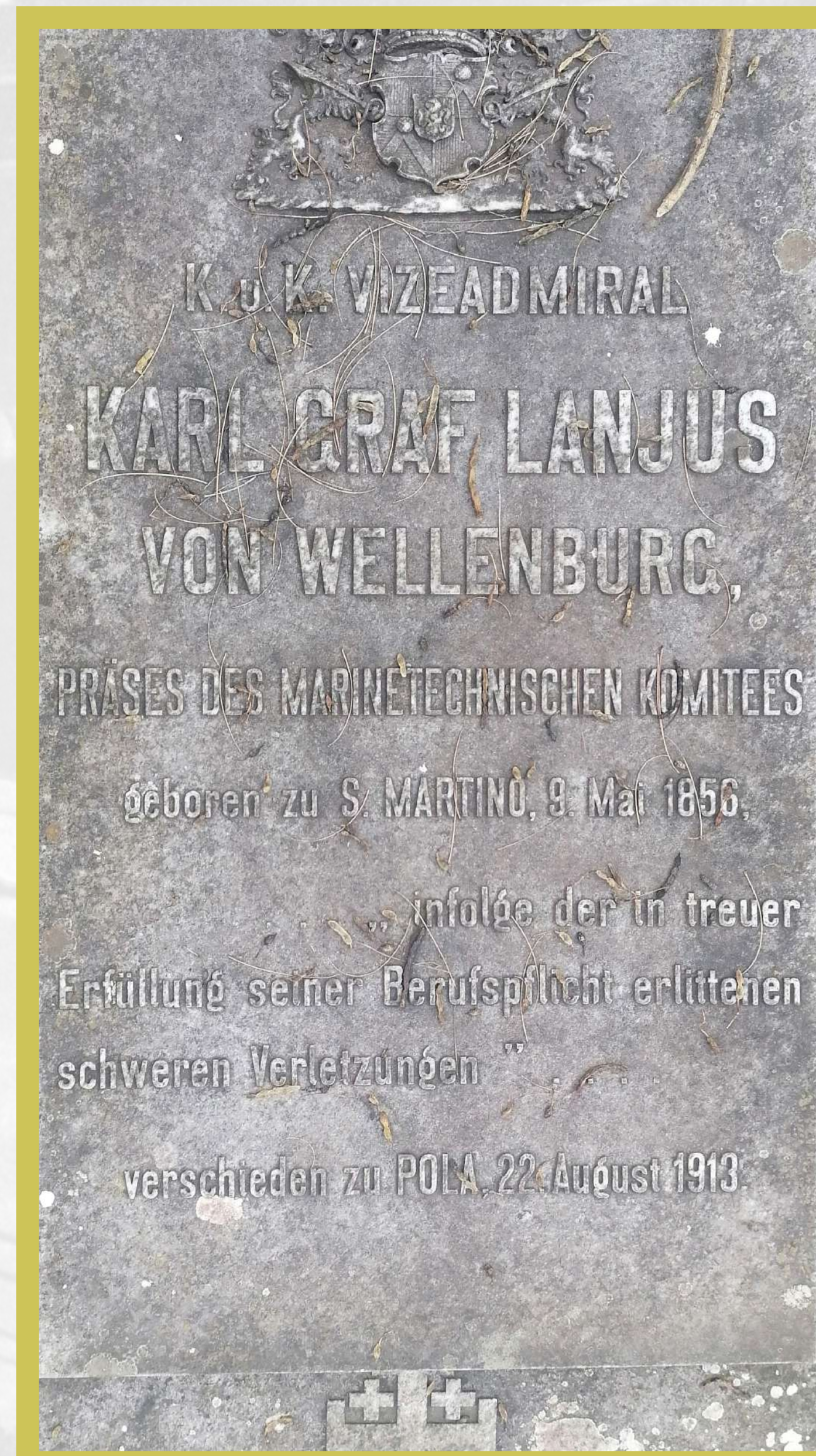

Nadgrobnne spomenike također treba promatrati kao oblik izražavanja koji može pružiti uvid u aspekte života osamnaestog i devetnaestog i dvadesetog stoljeća. Motiv nadgrobnog spomenika je dizajn ili lik koji se sastoji od ponavljajućih oblika ili simbola. Kad promatramo motive nadgrobnih spomenika, govorimo o nacrtima na nadgrobnim spomenicima koji predstavljaju kako su ljudi u to vrijeme gledali na smrt. Tisuće različitih vjerskih i svjetovnih simbola i amblema ukrašavali su nadgrobnne ploče kroz stoljeća, ukazujući na stavove prema smrti i budućem, članstvu u bratskoj ili društvenoj organizaciji, ili trgovini, zanimanju ili čak etničkom identitetu pojedinca. Iako su mnogi od ovih simbola nadsvođeni na prilično jednostavna tumačenja, nije uvijek jednostavno odrediti njihovo značenje. Dok neki nadgrobnni ukrasi služe za izražavanje emocija, drugi su pak funkcionalni, neki simboliziraju religiju, a neki su dio religije i običaja. Na pulskom smo mornaričkom groblju pronašli mnogo različitih nadgrobnih motiva koji upotpunjuju raznolikost i jedinstvenost ovoga mjesta.

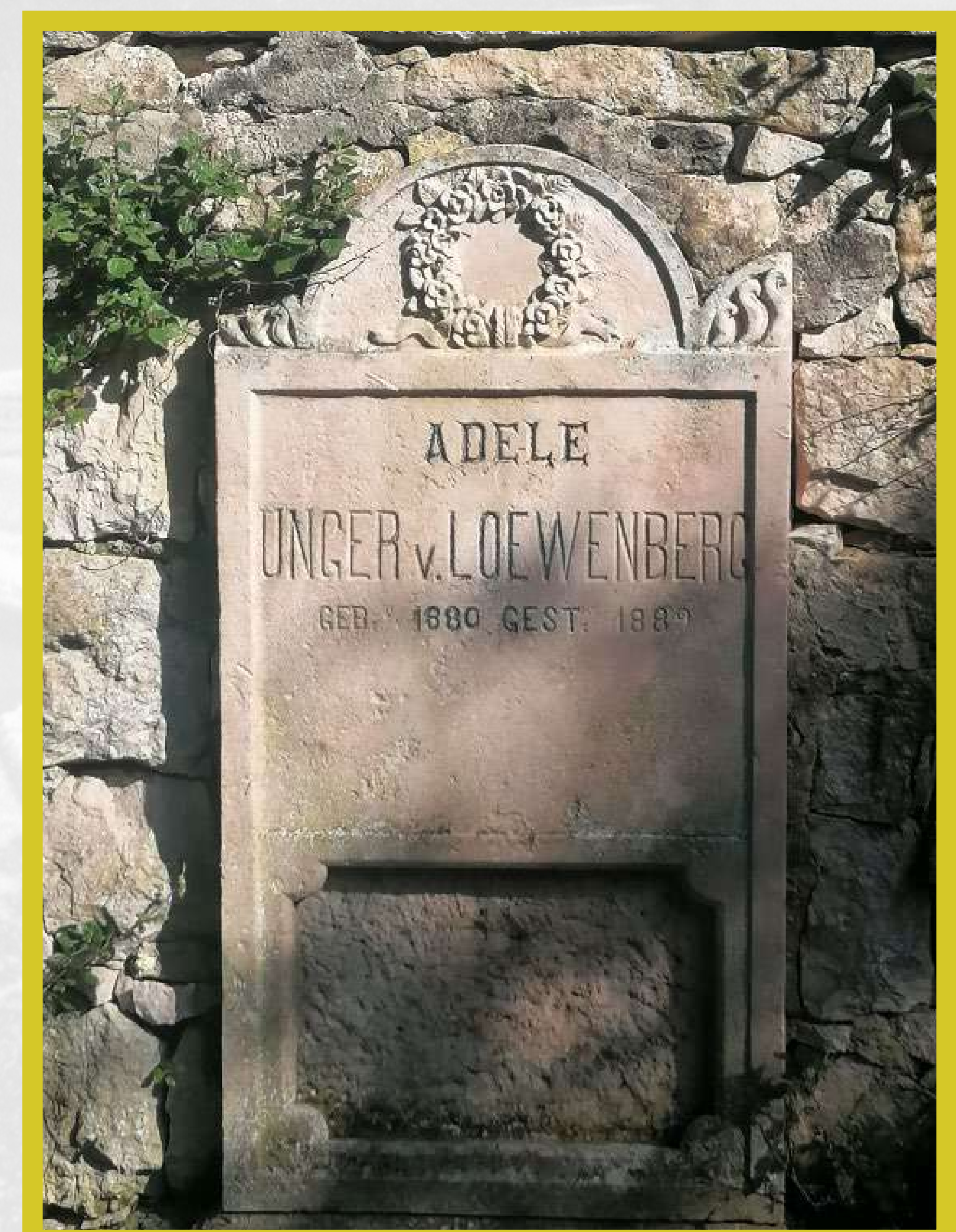
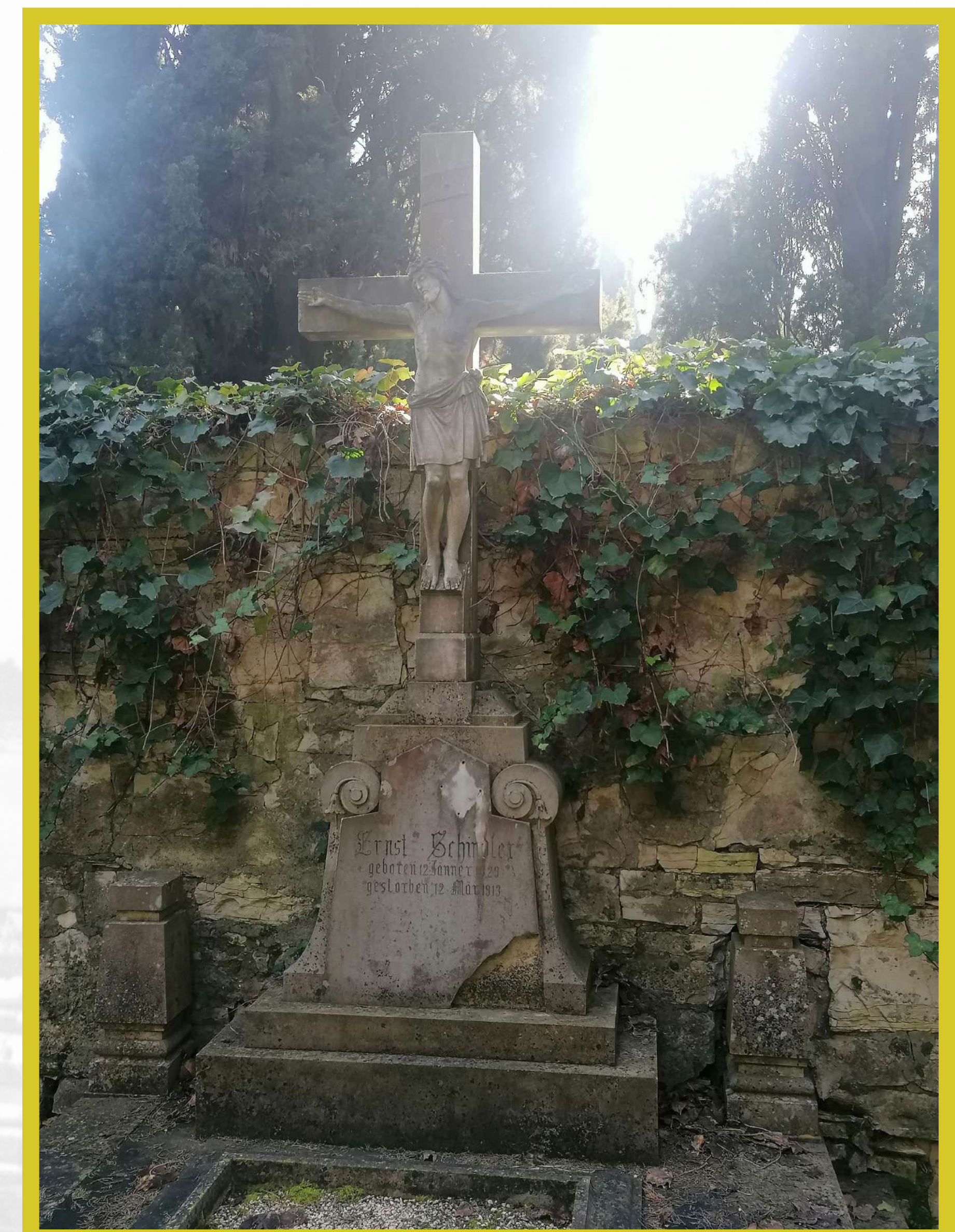
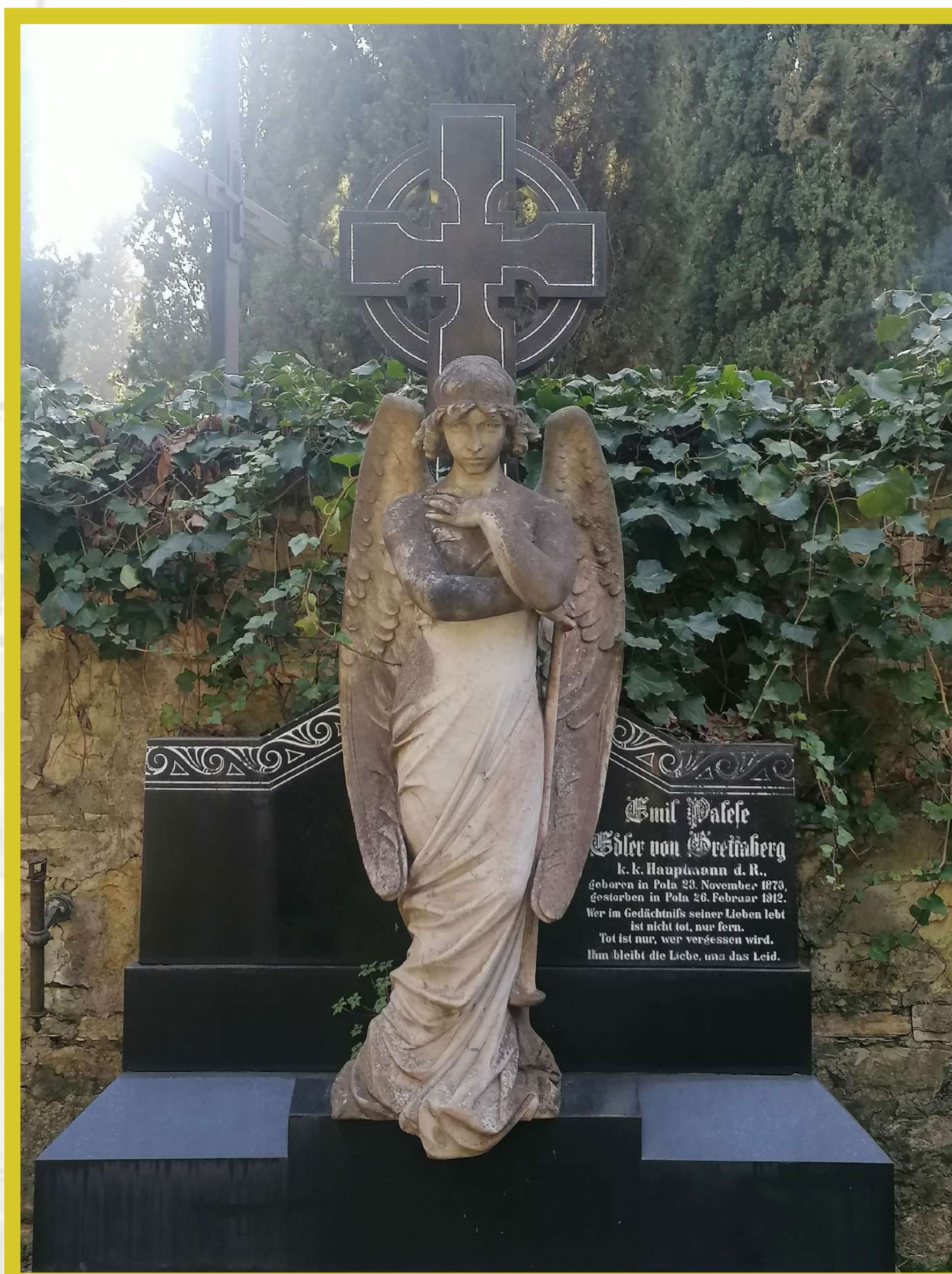

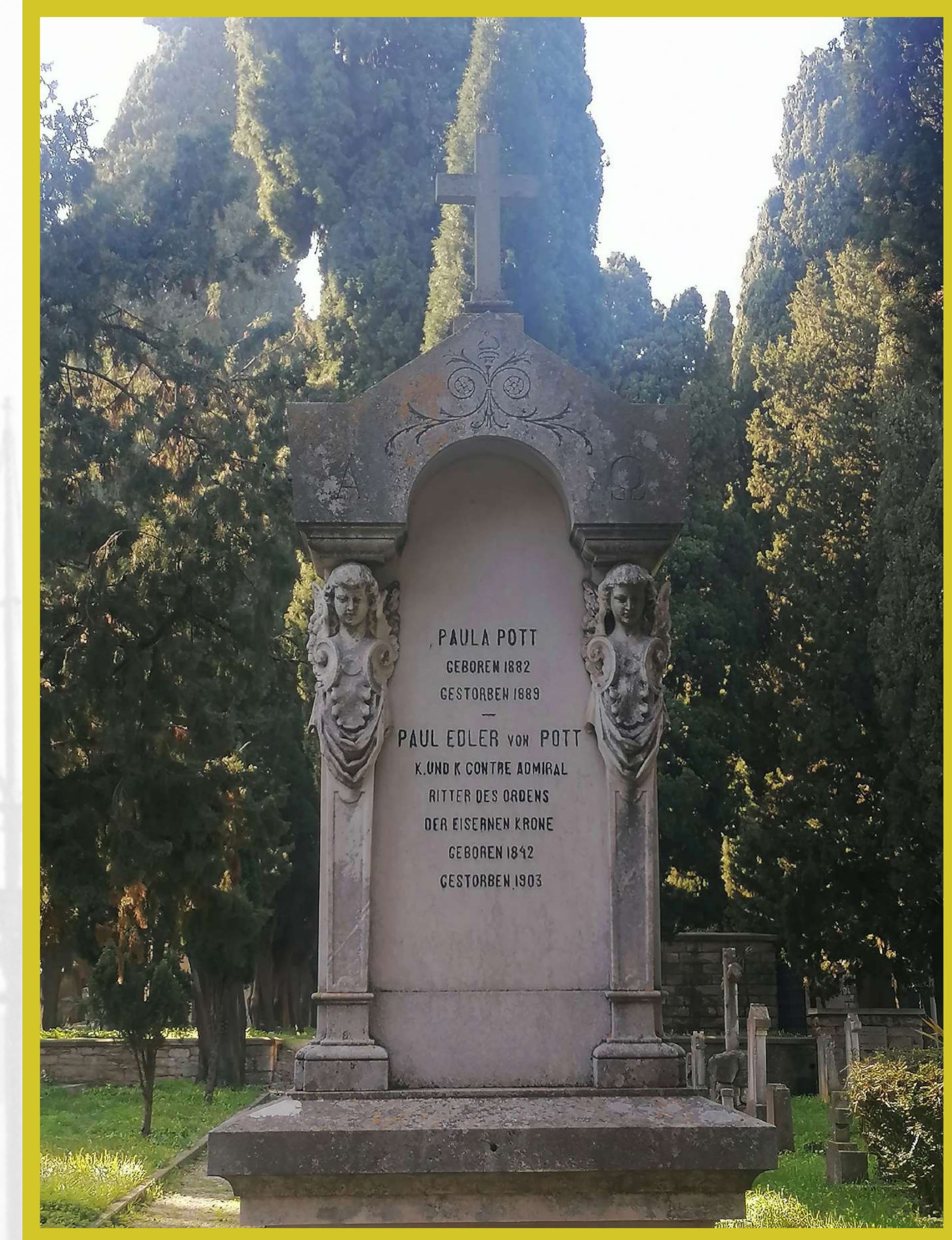
Motive smo podijelili u nekoliko grupa:

Vjerski motivi

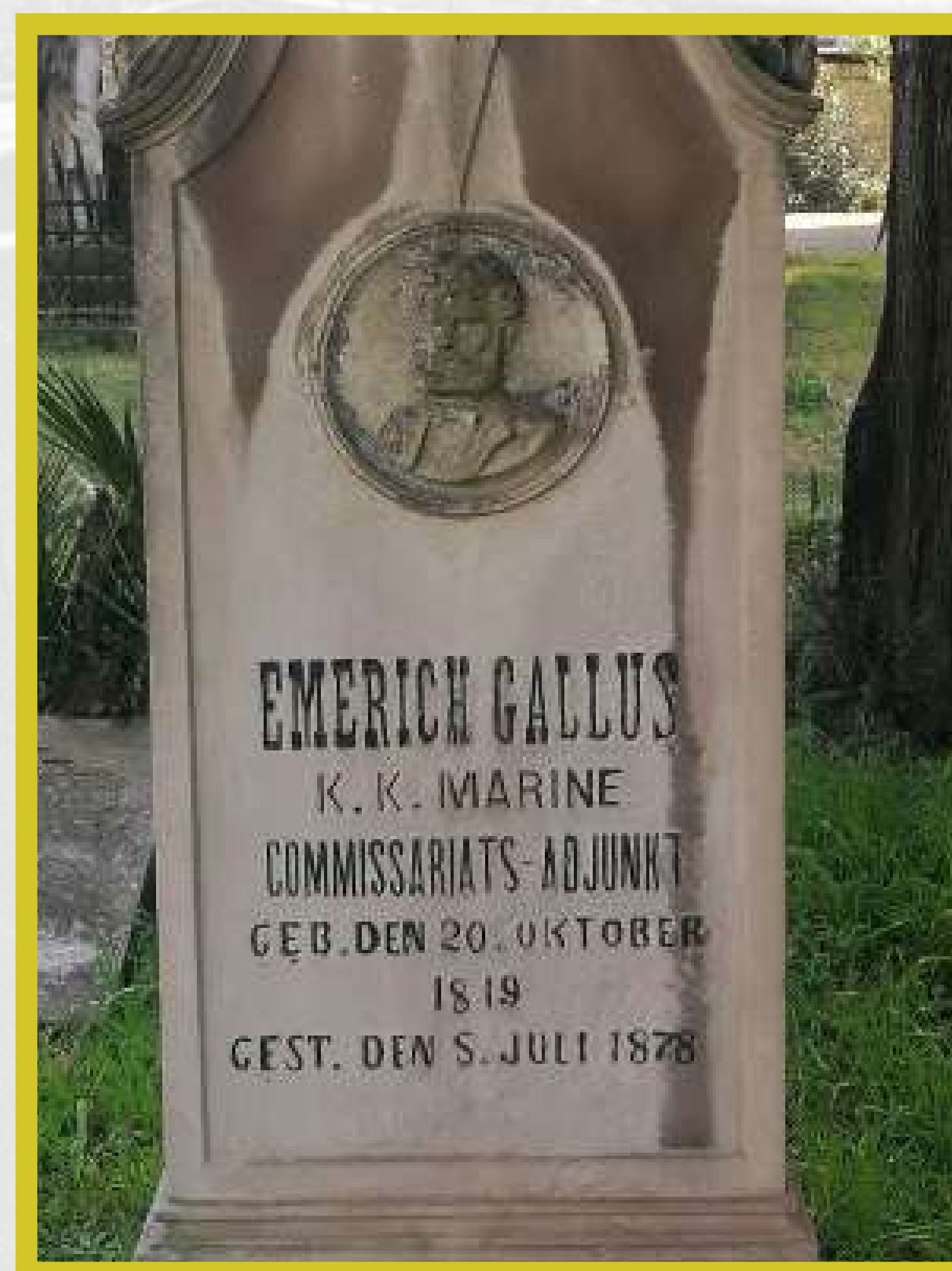
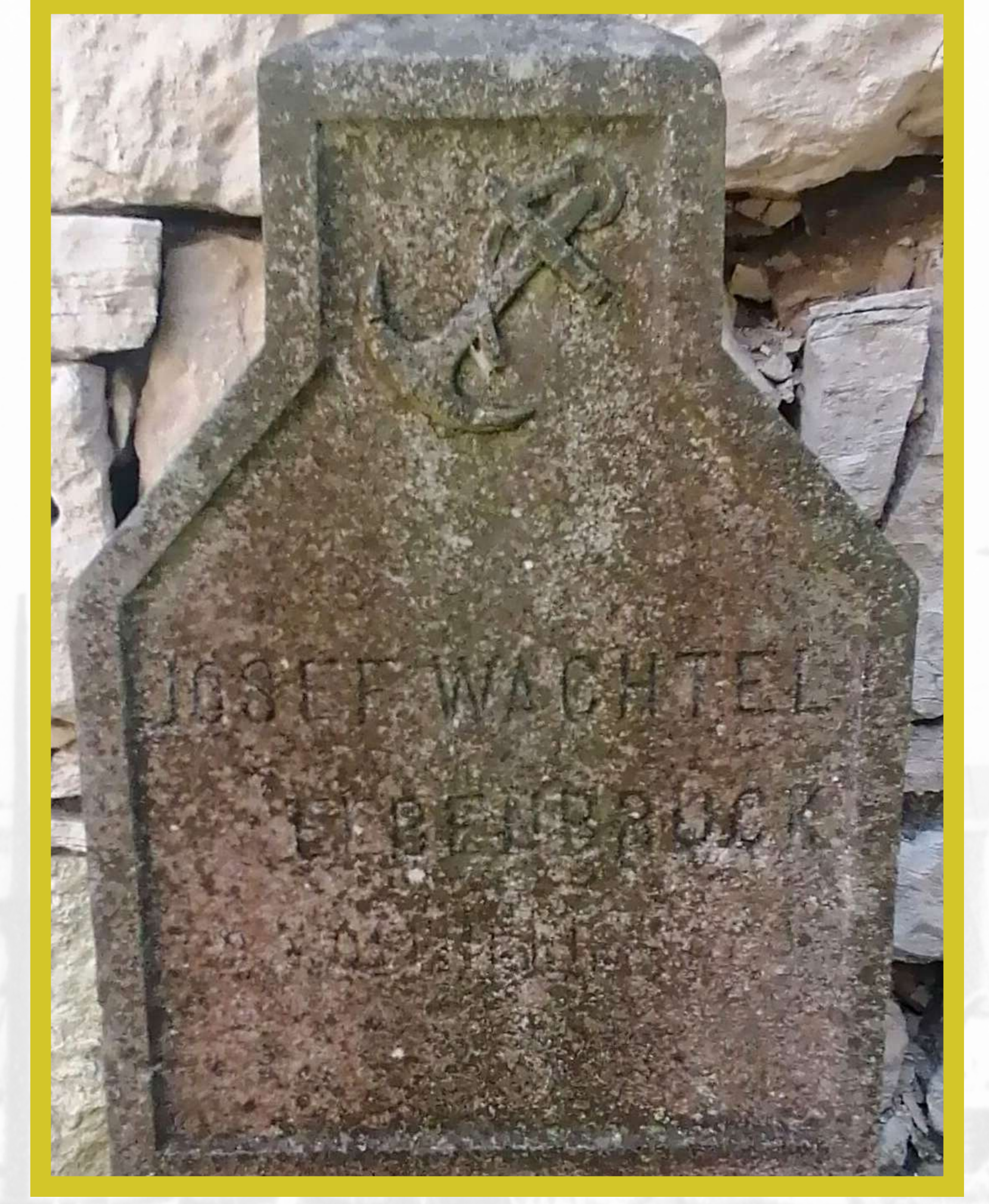
Biljni i životinjski motivi

Svjetovni motivi

Vrijednost istraživanja pulskog Mornaričkog groblja je u tome što otkriva multikulturalnost grada Pule u europskom kontekstu. U raznolikom europskom društvu ne možemo pobjeći povijesti tražeći razumijevanje sadašnjosti u potrazi za zajedničkom budućnošću. Razumijevanje europske povijesti obilježeno je i stalnim kretanjem kultura i stanovništva. Na Mornaričkom smo groblju pronašli različite europske identitete te se na taj način upoznali s poviješću grada Pule, ali i europskom poviješću istodobno. Pronašli smo grobnice i spomen ploče napisane na različitim jezicima i pismima uključujući i arapsku kaligrafiju. Natpisi su na njemačkom, talijanskom, hrvatskom, engleskom, mađarskom i čak turskom jeziku i tu su uz ostale zakopane poznate osobe austrougarske ratne mornarice koja je bila pravi primjer suživota različitih vjera i kultura. Nadgrobni su nam spomenici otkrili obilje podataka o stanovnicima našega grada, ali i njihovu ulogu u životu našega grada i u prošlosti općenito.

UČENICI

Mia Karaselimović, VIII. b

Lena Orlić, VIII. b

Luana Orbanić, VIII. c

Laura Orbanić, VIII. c

Dominik Pušar, VIII. c

MENTOR

Igor Jovanović

LITERATURA

Perović, Branko. 2006, Mornaričko spomen groblje Pula, Cimitero memoriale della marina di Guerra Pola, K.u.K. Marinefriedhof Pola, Tiskara Nova, Gaižana/Gallesano

Dobrić, Bruno. 2008. Carsko i kraljevsko mornaričko groblje u Puli, Hrvatska revija (1330-2493) br. 3, 44-52.

Dobrić, Bruno. 2009. 'Mornaričko groblje u Puli'; Official web pages of Istrian Web Encyclopedia, URL: <http://www.istrapedia.hr/hrv/324/mornaricko-groblje-u-puli/istra-a-z/>

Trogrlić. Marko and Stepanić Željko. 2007. Pula kao austro-ugarska ratna luka, Školski vjesnik – Časopis za pedagoška i školska pitanja, vol 56, no.1-2, 17-23.

Gravestone Symbols and Carvings- Meaning and Inspiration, <https://stoneletters.com/blog/gravestone-symbols>, 22.2. 2021.

Headstone Symbols and Meanings, The meaning of symbols found on gravestones, <https://headstonesymbols.co.uk/>, 22.2.2021.